
DOÇ. DR. CENGİZ GÜNDOĞDU* İLE SÖYLEŞİ

Günümüz Amerika'sında İncil'den sonra en çok satan dinî eserin Mesnevî olduğu belirtilmektedir. Sizce bunun nedenleri nelerdir.

Batıda maneviyatından koparılan din, sosyal bir olgu halini alınca, toplumsallığın yoğunluğu altında ciddi bir kırılma yaşayan ve ezilen insan, özünden ve gerçekliğinden uzaklaşıp kendine yabancılaşmaya başlamıştır. Bu yabancılaşmayla birlikte, varlığının sırrını, kutsallığını yitirmiş, evrenselliğin sebebi olan beşerîliğe çok uzak maskeler takarak adeta kendi özünü inkâr noktasına gelmiştir. Oysa Mevlânâ'nın da sıkça vurguladığı gibi aranan şey "öz" dedir ve "öz" olmayınca "dış"ın bir anlamı yoktur. İşte Mevlânâ ile günümüz insanının yollarını kesiştiren nokta, varlığının sırrını keşfetmeye çalışan insanın bu en temel varoluş gerçeği, yani "öz"ü üzerinde yoğunlaşması, varoluşun gayesini sorgulamaya başlamasıdır.

Bütün dünyada Mevlânâ'nın eserlerine her geçen gün artan rağbetin arkasında yatan gerçek, insanın varlık esasını ve gayesini çözmeye yönelik adımları yani kendi özüne/gerçeğine olan arayışıdır. Sadece Amerikalı değil, doğusu-batısı, zencisi-beyazıyla bütün dünyada madde kısılcığında ezilmiş olan insan kendini, aslını, maneviyatını, ruhaniyetini aramaktadır. Dolayısıyla *Mesnevî* İslâmın evrensel mesajıyla kendine yabancılaştırılmış toplumdan gelen ve bu ihtiyaç seviyesine ulaşmış insanları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Neticede bu insanlar kendi arayışlarına cevap buldukları için *Mesnevî*'ye teveccüh göstermekte, onun çağrısına ve rehberliğine müracaat etmektedirler. Böylece dün olduğu gibi bugün de Mevlânâ'nın "*Bizden sonra Mesnevî mürşidlik edecek ve arayanlara doğru yolu gösterecek; onları yönetecek ve onlara önderlik edecektir.*" sözü vicdanlarda karşılığını bulmaktadır.

Bu gün Amerika ve Avrupa'da onlarca sûfî grup ve derneğin mevcut olduğu bilinmektedir. Özellikle Amerika'da yaşayan (Doğulu-Batılı) dört milyonu aşkın Müslümanın dikkate değer sayıda bir kısmının bir sûfî gruba bağlı

* Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

olduğu söylenmektedir. *Mesnevî*'nin Amerikada en çok satan dinî eserler arasında olduğuna dair haberler, bu gruplar arasında Mevlânâ'dan ilham alanların çoğunlukta olduğunu da göstermektedir.

Hatta bazı değerlendirmelere göre Mevlânâ orada bazılarınca bir "Amerikan ikon"u haline de gelmiştir. Muhiblerinin ve onun öğretilerine tutunanların, işinden evine gidip gelirken trafik sıkışıklığında onun şiirleriyle dolu kasetlerini dinledikleri, *Mesnevî*'deki hikâyelerden esinlenen müzik gruplarının olduğu (meselâ *Three Fish*) şarkıların bestelendiği, Madonna'nın Mevlânâ'nın sözlerini bestelerine kattığı şeklindeki haberlere sıkça rastlamaktayız. Bu durum Batının farklılık arayışı bağlamında mistisizmin yükselişinin yansımaları olarak değerlendirilse, sûfî şiir ve müziği, ney ve sema'ya olan ilgi sadece "Yeni Çağ" hevesi olarak görülse de en azından bu kültürün Batı kültürü içinde yer edinmesi, Batılıların "İslâmofobi"lerinin kırılmasının bir yolu olarak da değerlendirilebilir.

Batıda Mevlânâ ve eserlerine olan teveccühde genel anlamda kapitalistleşmiş toplumlarda mistik konulara olan merakın da saik olduğunu söylenebilir. Bu merak, zaman zaman onları, Hint Felsefesi'ne, Budizm'e, meditasayona veya bazılarında olduğu gibi Judea-Cristianizm'e, kabalizm gibi bazı akımlara yönlendirmektedir. Ama her ne olursa olsun bu yönlendirilmeler içerisinde bu mistik pazarda Mevlânâ'nın da çok önemli bir yeri ve popülaritesi olduğu anlaşılmaktadır. Bunda hiç şüphesiz onun öğretisini taşıyanlar yanında o öğretiyi sahiplenenlerin katkıları büyük olmuştur. Mesela batıda Mevlevîliği ileri götürmek gibi bir misyon edinen hatta kendini Mevlevî ilan eden pek çok kimseye rastlamak mümkün. Hatta denebilir ki, artık Avrupa'da oryantalizm bitti. İş tersine döndü, bugün oryantalist biz olduk. Kendi değerlerimize egzotik bakıyoruz.

Sizce Mevlânâ'nın günümüz insanına vermek istediği temel mesajlar nelerdir.

Dinin şekilci ve formel yönünden çok iç tecrübeye ağırlık veren, hoşgörü temelinde gelişen bir din anlayışının ve tasavvufî İslâm'ın temsilcisi olan Mevlânâ, vâridât, aşk ve heyecanı ile "aşkınlık ufku"nun sesi-soluğu olmuş ve üzerinden asırlar geçmesine rağmen bu vadinin biricik gözdelelerinden olarak ilâhi muhabbetin solunmasında, rehberlik etmiştir. Mevlânâ'nın mesajı hayatın en güzelinden en çirkinine kadar, her sahnesine açıktır. Varlığın bütün görünüşleri Mevlânâ tarafından büyük bir sevgiyle kucaklanır. Kapısı her şeye ve herkese açıktır. "Gel" der, "Ne olursan ol, gel". Çünkü o, Hâlîk, halk ettiklerine baktığı gibi bakmıştır insana. Eserlerinde ve özellikle *Mesnevî*'sinde top-

yekûn varlığı muhabbetle kucaklayışı, onlara karşı sıcak ilgi ve alâkası, kısaca bütün varlıkla pozitif diyaloga geçişi onu farklılaştıran vasıfların başında gelmektedir.

Mevlânâ bir taraftan kendisini Mevlânâ yapan “aşkın gerçeklik”ten ilham almak suretiyle ebedî gerçeklikler etrafında yolculuk yaparken, diğer taraftan vücûda getirdiği eserlerle bu yolculuğunda kendisiyle yürümek isteyenlere aydınlık iklimini açmıştır. Mevlânâ’nın yapıtlarının asırlardır en çok rağbet gören eserler arasında yer alması, işte bu ufkun açılımıyla alakalıdır ve bu ufkun muhteva bakımından izdüşümü *Mesnevî*’dir.

Mevlânâ *Mesnevî*’sini tanımlarken; “*Mesnevî*’miz vahdet dükkânıdır; orada Bir’den başka ne görürsen puttur.” der. Mevlânâ “*Vahdet dükkânı*”nda İlâhî irâdenin belirışinden başka görülen “şey”in aslında bakan kimsenin görmek istediği “şey/ben” olduğunu söyler ki, bu “şey” onun lisanıyla “put”tur. Esasen onun öğretisinde “put”, bir anlamda “mâsivâ bataklığına düşmüş “ney”le temsil edilmiştir. Bundan dolayıdır ki o, *Mesnevî*’nin ilk beyitlerinde bir anlamda, özünden ayrı düşen ve ayrılık iniltileriyle didinen bu “ney”e seslenmekte ve onu “*vahdet dükkânı*”na dönmeye çağırmaktadır. Çünkü şuurlu veya şuursuz Allah’tan kopan ve ayrılık ateşi içinde inleyen neyin bu inleyişi, birlik dükkânından ayrılmak suretiyle yaşadığı esareten kaynaklanmıştır. Bu esarete en çok mağdur olan da insandır ve Mevlânâ bu çağrısıyla “*vahdet dükkânı*”ndan nasiplenmek isteyenlere mâsivâ kaydından kurtularak birlik yolunda adım atmasını istemekte ve ona şefkat elini uzatarak şöyle seslenmektedir:

“Ey oğul, bağı çöz, azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacağsın?”
 “Halk makâm ve derece için aşâğılıklara katlanır, bayağı hallere düşer; yücelik ümidiyle horluktan lezzet alır, hoşlanır.”
 “Nasıl oluyor da benim bulunduğum yere, bu yücelikte, aydın güneş olduğum mekâna gelmiyorlar?”

Mevlânâ’nın günümüz insanına vermek istediği temel mesajlar ve sırrî tecrübesinde takip ettiği usûl, beşerî ihtirasları birer birer öldürerek, yalnız ilâhî ihtirası hâkim kılmaktır. Bu da gösteriyor ki Mevlânâ’nın çağrısında esas, tamamıyla hasbî bir hakikat araştırması değil, fakat inşirâh ve sükûnunu kaybetmiş olan ruhlara selâmet vermek ihtiyacıdır. İşte Mevlânâ bu ihtiyacı gidermek için okuyucuyu “*vahdet dükkânı*”na çağırmaktadır. Mevlânâ’nın dilinde adeta tecdid edâlı bir renk armonisi ile yapılan bu çağrı, her iklim için adeta bir kalbî diriliş muştusu taşımıştır ve hala da taşımaktadır.

Bildiğiniz gibi, Mevlânâ dergâhının kapısının üstünde şu sözcükler yer almaktadır:

*Ke'betü'l-uşşak bâşed in makâm
Her kîm nâkîs âmed inca şüd temâm*

Yani; “Bu makam, âşıkların Kâbe’sidir; buraya noksan gelen tamamlanır.” Bu ifadelerle kapılarının din, dil, ırk ayrımı gözetmeden tüm insanlara açık olduğunu, ‘eksik’ gelen herkesin burada ‘tamam’lanacağını anlatır. “Biz birleştirmek üzere geldik, ayırmak için gelmedik” der. Bu birlik noktasını yakaladığı için sözleri ve mesajları da hep birlik ve birleştirme üzerine olmuş ve böylece evrenselliğe açılmıştır.

Mevlânâ’ya göre dünyevî, maddî olan her şey bölücü, parçalayıcı, ayırıcıdır. İnsanlar arasındaki kırgınlık, ayrılık ve kavgalar tamamen bedensel ve maddeye ait konular yüzündendir. Oysaki birlik, ruhanî olandadır ve içtedir, ama insanların çoğu bundan habersizdir. Mevlânâ bu eksikliği gördüğü için onun mesajlarının mihrer noktasını birliğin “öz”de olduğuna dair beyanları oluşturur. Özellikle Amerika’dan Japonya’dan Konya’ya Mevlânâ’yı ziyarete gelenlere “ne buldun da buraya geliyorsun” diye sorulduğunda, “Mevlânâ, bana gerçek kimliğimi, özümü gösterdi, onun dışında hiç kimse bana özümde olandan haber vermedi” demeleri bu mesajın karşılık bulduğunu göstermektedir.

Fakat şunu unutmamak lazımdır ki, Mevlânâ, kendisini anlatmak ve solduğu mânâ ikliminin güzelliklerini okuyucuyla paylaşmak için “varoluşçu metod” diyebileceğimiz aynı ızdırabı çekme, aynı duyguları hissetmeyi öngörmektedir. “Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyâk derdini açayım.” beytiyle bunu ifade eder. Yani Mevlânâ, “görünmek” ile “olmak” gibi biri yapay diğeri gerçeklik olan iki olguya dikkat çekmekte ve “varoluş” için “olmak” olgusunu öngörmektedir. Bundan dolayı diyebiliriz ki Mevlânâ’nın mesajı, anlamak için satırları dolaşmak, nakışlarda takılmak değil, o satırların sudur ettiği kaynağın nabzına denk bir yürüyüşe iştirak etmekle anlaşılabilir. Kanaatimize göre Mevlânâ’nın tesirinin de uzun soluklu olması, salt *Mesnevî* okumakla değil onun gönül dünyasındaki enginliğin yansımalarına iştirakle olmuştur ve olacaktır.

Müslüman bir sûfî olan Mevlânâ’nın yetiştiği ortam sizce onun fikrî teşekkülüne nasıl katkıda bulunmuştur.

Mevlânâ diyor ki: “Memleketimizde kalsaydım, Belh civarında kalsaydım bir medrese âlimi olarak kalacaktım” Bu söz sûfî olmayacaktım anlamına gelmez. Çünkü bildiğiniz gibi Mevlânâ’nın babası Sultânü’l-Ulemâ Muhammed Bahâeddîn Veled, Ahmed-i Gazalî’den ve Necmeddin-i Kübrâ’dan gelen bir

Kübre vî silsilesine bağlı. Dolayısıyla babasının Kübre vîliği, gerek babası gerekse babasının talebesinden Burhaneddin Muhakkik-ı Tirmizî üzerinden de Mevlânâ'ya geçmiştir. Demek ki Mevlânânın mayasında tasavvufî neş'e vardır. Bu maya babası ve Muhakkik-ı Tirmizî tarafından şer'î ilimler ile yoğrulmuş, Şems-i Tebrizî ile karşılaşması ile, var olan, hazırlanmış olan bu hamur pişip aşk ateşiyle kıvamını bulmuştur. Yani aşk boyutu ona Şems ile yüklenmiştir. Dolayısıyla Mevlânâ'ya Anadolu'nun veliyyullaha pek mümbit topraklarının sağladığı en önemli inkişaf aşk olmuştur. Sembolik bir dille ifade edecek olursak bu aşk meşalesinin yağı Bahâeddîn -i Veled, fitili Burhaneddin-i Muhakkik-ı Tirmizî ateşi de Şems-i Tebrizî olmuş ve bu muhabbet ve hikmet üstadının Anadolu'da yaktığı aşk meşalesinin ışığı dünyanın dört bir köşesine ulaşmıştır.

Şüphesiz Mevlânâ'yı sadece bir millete bir yurda hasretmek doğru değildir. O bütün dünyaya aittir. Fakat Mevlânâ'nın görüşlerini yayabilmek için en uygun ortamı Anadolu'da bulduğu da bir gerçektir. Çünkü o dönemde en yüksek irfan seviyesi Anadolu'dadır. Bundan dolayı o, Anadolu'da neş u nema bulmuştur. Fakat bu bizim için bir gururlanma vesilesi olmamalıdır. Çünkü bir mekânın şerefi o mekânın toprağından değil o mekânda yaşayan şerefli insanlardan gelir. Bugün mekân aynı mekândır ama bu mekânın artık Mevlânâ yetiştirecek kadar münbit ve onu anlayacak ve yaşatacak kadar da vefalı insanlara sahip olduğu söylenemez.

Mevlânâ'yı diğer Müslüman âlimlerden ayıran ve mesajının bu kadar geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan faktörler hakkındaki değerlendirmeniz nedir.

Kader Mevlânâ'ya evrensel bir vazife biçmiştir. Bu vazifenin hayatımızdaki izdüşümüne baktığımızda başta onun asırların ve nesillerin bütün kültürel formlarını aşarak, zihinleri ve gönülleri bir arada aydınlatan engin sevgi ve hoşgörü mesajlarıyla karşılaşırız.

Onun bu mesajları taşıyan eserleri adeta doğu ve batıyı birbirine bağlayan bir irfân köprüsü olmuştur. Üzerindeki gidip-gelmeler günden güne artmakta olan bu irfânî köprü sayesinde Mevlânâ'nın mesajı, beşerî ve fizikî ızdıraplarla malul dünyamızı manevî bir ekvator kuşağı gibi sevgi, şefkat ve hoşgörü ile çepeçevre kucaklamaya devam etmektedir. İşte, insanlık ailesinin maruz kaldığı küresel seviyedeki manevî çöküntü karşısında, Mevlânâ düşüncesinin gördüğü alâka ve hayranlık; bu hayatî tercihin ve modern dünyada, kadim değerlerin bir kez daha mâkes bulmasıyla yakînen ilgilidir.

Gerçekten de, Hz. Mevlânâ ve fikirlerinin, dünyamızın doğusu ile batısı arasında kurmuş olduğu bu çok az insana nasip olacak sevgi ve hoşgörü köprüsü, insanlık ve geleceği adına oldukça önemli bir işlev yürütmektedir. Bir ruh

ve düşünce mimarı olarak, Mevlânâ'yı diğerlerinden ayrıcalıklı kılan kurmuş olduğu bu irfan köprüsü ile kendi muhitinden okyanus aşırı ülkelere her dem tazelenerek devam eden kuşatıcı etkisidir. Bu etki ve nüfûz ferdî planda özün ve sözün, fikir ve amelin, istikamet üzere buluşmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü sözün tesiri sözün doğruluğundan değil, söyleyenin doğruluğundan kaynaklanmaktadır. Mevlânâ'nın, vâridât, aşk, heyecan ve rûhlara yönelik beyânlarının kaynağında ise yine şüphesiz aynı istikamet in ait olduğu inanç ve değer sisteminin ezelden ebede uzanan mutlaklığı yer almaktadır.

Hazretin mesajını farklılaştıran bir başka faktör de onun varlığı parçalayan Batılı seküler anlayışa karşı, kapsayıcı varlık anlayışından hareketle "varlığın birliği" ilkesini temel almış olmasıdır. Batı dünyası, kapsayıcı bir varlık anlayışına sahip olmadığından kendi dışındakileri "ötekileştirmek"le sonuçlanacak sosyal ve psikolojik bir atmosferin doğmasına neden olmuştur. İşte Mevlânâ kendi özgün öğretisiyle, gelinen bu noktada aşkı, bilgeliği, takvayı, sevgiyi ve hoşgörüyü temel alan tasavvufî öğretisiyle, modern dünyanın varlığı parçalayan öğretilerine, Allah-insan-kainat arasındaki birlik fikrini oluşturarak anlamlı bir cevap vermektedir.

Mevlânâ'nın İslâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesi sizce neden kaynaklanmaktadır. Özellikle Batı dünyasında ve ülkemizdeki bazı çalışmalarda İslâmî kimliğinden soyutlanan Mevlânâ imgeleri hakkında yorumunuz nedir.

Günümüz insanı bakışını değil de baktığını değiştirmeyi maharet olarak değerlendirmiyor. Kitaba uymuyor kitabına uydurmaya çalışıyor. Tanımlamasını nasıl görmek istiyorsa öyle yapmaya çalışıyor. Anmayı maharet olarak görüp anlama zahmetine katlanmıyor. Güzeli görme değil gayreti... Mevlânâ'nın İslâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesi bu zikrettiğim hususlar yanında temelde okuyucularının onu arzuladıkları içerik doğrultusunda kullanmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Bir insan, Kur'ân-ı Kerîmi kendini düzeltmek için de okur, kendi arzulanmış içerikleri bulmak ve kendini teyit etmek için de. Mevlânâ ve *Mesnevî*'si için de durum aynıdır. Binâenaleyh Mevlânâ'nın sözleri de, bazılarınca kendi inanışlarına uydurulmaya çalışılmıştır. Oysa Mevlânâ'yı doğru anlamak, onu kendi havuzu içerisinde anlamakla mümkündür.

Mevlânâ öyle bir şahsiyet ki, herkes onda kendini görebilir. Ama bakabildiği kadarını görür ve alır. Bundan dolayı da şiirlerini, beyitlerini okuyanlar, O'nu kuralı olmayan ve kural tanımayan birisi olarak görebilirler. Bu durum Oryantalist söylemden beslenerek Mevlânâ'yı hümanist, panteist hatta şaman

olarak gören anlayışların ve daha farklı Mevlânâ algılarının oluşmasının başlıca sebebidir.

Bu bağlamda Batı dünyası Mevlânâ'yı İslâm dini ile bir arada düşünmek istemiyor aksine kendi anlamak istedikleri doğrultuda, İslâmî duyarlılığı ve kimliğini öne çıkarmadan Mevlânâ'yı, dünyaca ünlü şair ve düşünürlerinden biri, hikmetli bir takım sözler söyleyen, hikâyeler anlatan bir ruhanî bilge olarak görmek ve göstermek istiyorlar. Aynı durum Türkiye için de geçerli. Türk kültüründe de Mevlânâ'nın İslâm'la ilişkisi tam manasıyla ortaya koyulmuyor. Çünkü bizler sadece Mevlânâ'yı başkalarına kabullendirmeği marifet olarak telakki ediyoruz. Bunu yaparken de kendimizi te'yit etmeğe çalışıyoruz. Kendimize ait olmayan yeteneklerle başkalarına rehberlik ediyoruz. Onlara, "Mevlânâ, Müslüman değil, filozoftu." diyerek Mevlânâ'yı kabullendirmeye böylece Mevlânâ'yı onlara benzetmek suretiyle kendimizi de onlara yakın göstermeye çalışıyoruz. Yer yer Mevlevîlik yordamına uydurulsun diye 'şerî'at, tarîkat, hakikat ve marifet' şeklinde dörtlü olarak sıralanan anlam kategorilerinde şerî'atı en baştan en sona taşıyoruz. Dolayısıyla Mevlânâ'nın oraya ait olmadığını, çağdaş medeniyete ait olduğunu ispatlamaya çalışıyoruz. Tasavvufu İslâm'dan tamamen bağımsız bir yol olarak görüp, tasavvufa mensubiyetin, İslâm olma şartına bağlı olmadığını ileri sürenler, Mevlânâ'yı da aynı bağlamda değerlendirmek isteyenler var. Hatta şerî'atle olmadığı gibi, tasavvufu da bir alakası olmadığı şeklinde değerlendirmeler yapanlara rastlanmaktadır.

Hâlbuki Mevlânâ, şerî'at ve hikmet terbiyesinden geçmiş, irfan mektebini tahsil etmiş, bu kimliğinden ötürü Mevlânâ olmuştur. Onun kaynağı İslâm'dır ve o, İslâm merkezli bir evrenselliğe sahiptir. Fakat bu ayakları hiçbir yere basmayan bir üniversalite ve evrensellik değildir. Yani Mevlânâ sadece bir düşünür bir filozof değil kaynağını İslâm'dan ve Allah sevgisinden alan bir mana eri, bir ârifdir. Onun İslâm'dan aldığı feyzi adeta görmezden gelip sadece filozof olarak anlatmaya ve tanıtmaya çalışmanın, ait olduğu düşünce ve irfan mektebini görmezlikten gelmenin insafla bağdaşır bir tarafı yoktur.

Belki de Mevlânâ'nın İslâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesinin günümüzde suret ve mânâ irtibatının kopmuş olması, ya suret lehine, mânâ aleyhine ya da bunun tersine bir bakış açısıyla hareket edilerek Mevlânâ'nın yanlış anlaşılıp, değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Mevlânâ Hazretleri;

*"Ben, canım var oldukça Kur'an'ın, hâdimiyim
Hazret-i Muhammed'in kâdeminin tûrabıyım
Kim bundan gayri bir şey naklederse benden*

Bilîne ki, o sözden de, söyleyenden de bîzârım"

Rubâîsinde, içinde bulunduğu alanı net bir şekilde çizmektedir. Bu alan, Hz. Muhammed'in manevî mirasıdır. Mevlânâ'yı ayaklarının bastığı bu alandan koparmak ve onu başka dairelere hapsedmek beyhûdedir. Çünkü o, nevezhur model ve rollerin cümlesinden ârî, fitrî potansiyelinin irade ve imkânıyla kıyam eden bir muhabbet ve inanç insanıdır. Her dinden ve her inançtan olana kucak açmış, insanı; kadın-erkek, mümin müşrik, tövbekâr günahkâr ayırmadan gönül dergâhına davet etmiş, 'Ne olursan ol gel' demiştir. Gelenleri olduğu gibi kabul etmiş ancak onlara İslâm'ın aydınlığını göstererek Hak yola davet etmiştir.

Mevlânâ ve düşüncesinin günümüz insanına yeterince aktarılabildiği kanaatinde misiniz? Bunun yapılabilirliği konusundaki önerileriniz nelerdir.

Mevlânâ'nın kendisi zaten evrensel ve insanî noktayı yakaladığı için tercüme edildiği bütün dillerde aktif olarak çalışmaktadır. Bu aktivitede bizlerin rolü var mıdır? Önemli olan budur. Hz. Mevlânâ'yı dünyaya tanıtan biz değiliz. Kendi değerlerimizi biz bilmeden, fark etmeden ve tanıtmadan Avrupalılar fark ediyor ve tanıtıyor. Bu bir vakıa. Kendimize dönüp ülkemizde kaç kişinin Mevlânâ'yı tanıdığını, bildiğini ve anladığını sormak durumundayız.

The Guardian'da köşe yazarlığı yapan gazeteci William Dalrymple Türkiye ziyaretinden sonra Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî ve Türkiye tarihi hakkında, köşesinde ilginç tesbitlere yer vermiş, "Kendi Yurdunda Garip ve Yasaklı: Mevlânâ" başlıklı yazısında Türk devletinin gözünde Mevlevîlerin, sadece turist çekmek için kullanılacak müze kültüründen başka bir şey ifade etmediğini kaydetmiş. Mevlânâ'nın Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yaşamış ve eserlerini orada yazmış olmasına rağmen kendi vatanında neredeyse hiç okunmadığını belirtmiş ki bu doğrudur. Daha önce de söylediğim gibi biz Mevlânâ'nın büyük bir umman olduğunu, madde kıskacında ezilmiş olan bugünün modern insanına çok büyük ışık tutacağını söylememize rağmen, Onun yüksek irfânını öğrenme konusunda gerekli ihtimam ve gayreti gösterdik. Bizim bugün itibariyle Mevlânâ ile bağımız sadece kendimizi te'yid etme noktasında vardır.

Temennimiz, Mevlânâ ile ilgili yapılan ve yapılacak etkinliklerin, onu gerçek manasıyla tanıtmamıza ve anlamamıza yönelik olmasıdır. Çünkü Mevlânâ'yı sadece anmak yetmez anlamak lazımdır.

Ayrıca insancıl, barışsever, birleştirici, basiret ehli gönüllere her zamankinden çok muhtaç olduğumuz şu süreçte, İslâm medeniyetinin evrenselleşmiş

bir değeri olarak Mevlânâ'nın düşüncesi ve davetine kulak vermenin aynı zamanda varisleri olarak ona karşı vefa ve gönül borcumuz olduğunu unutmamalıyız.

Günümüzde tartışılan “ılımlı İslâm” yorumu size göre pratik gerçekliği olan bir değerlendirme midir? Bu yorumun temellendirilmesinde ismi geçen Mevlânâ ve sûfî gelenek size göre ne kadar bu yoruma izin vermektedir.

Mevlânâ'nın İslâm tasavvufunun insana “Hâlık'ın, halk ettiklerine baktığı gibi” hoşgörülü, sevecen bakıp, “gel ne olursan ol gel” diyen yaklaşımı, bağlamından koparılmak suretiyle sadece sevecenlik çağrısı olarak algılanıp kendi bütünlüğü içerisinde değerlendirilmediğinde, ortaya bu sefer manipülatif şeyler çıkmaktadır. Belki ılımlı İslâm denilen şey de bu anlayışın bir sonucudur. Oysa tasavvuf İslâm'ın ruhsal enerjisini kullanmaktadır. Kullanılan bu enerjinin kaynağı, tamamen Muhammedî (as) mirastır. Onunla bağlantıyı kopardığınızda bir aydınlanma ve manevî gelişim olmaz.

Bugün Amerika ve Avrupa'da onlarca sûfî grup ve dernek arasında Mevlânâ'dan ilham alanların çoğunlukta olduğunu aktarmıştım. Bu grupların büyük bir kısmı Müslüman göçmenlerce oluşturulup yönetilen, bir kısmı da Batılı muhtedilerin başlatıp liderliğini yaptığı gruplardır ki, bunlar çoğunlukla 1960-70'lerde batı toplumunun materyalist dünya görüşüne isyan eden üyelerine cazip gelmiştir. Bu yayılma ve gelişim sürecinde İslâm tasavvufunun insana hoşgörülü, sevecen bakışı, diğer din ve kültürlerle karşı toleranslı yaklaşımının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Eğer ılımlı İslâm tabiriyle kastedilen İslâm'ın mistik yönü ise, Müslümanlar, Batıda İslâm'ın barışçıl ve toleranslı olarak görülmesini yine Batılıların İslâm'ın güzel yüzü olarak kabul ettikleri “tasavvufî İslâm'a” borçludurlar. Bundan dolayı diyebiliriz ki, Batının bugün içinde bulunduğu mana yoksunluğu ve dine yaklaşımdaki soğuma süreci, İslâm'ın güler yüzünü temsil etme misyonuyla hareket eden sûfîlerin çabalarıyla aynı yerde buluşunca, batılı kendisine bu anlamda yeni açılımlar sunan tasavvufu, onun kanalıyla da İslâm'ı kabule daha hazır hale gelmektedir.

Mistik tecrübe, mahiyeti itibarıyla birdir. Dolayısıyla mistik unsur, aslında birçok dinin ortak noktasıdır. Dini mistisizm semavî dinler olsun, eski şark dinleri olsun, bütün dinler arasında müşterektir. İhtilaf mistikler arasında olup bu da her birinin yetiştikleri kültürel ortamdaki etkilenerek kendi tecrübelerini yorumlayış biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Aralarındaki dogmatik farklılıklara rağmen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm arasında eğer ortak bir nokta varsa, o da hepsinin mistik bir boyuta sahip olmasıdır. Mesela Hristiyanlarda olduğu gibi, Sûfîler de Hz. İsa'yı ideal tip olarak görürler. Sûfî literatüründe Hz.

İsa'nın ve diğer peygamberlerin öğretilerine sıkça yer verilir. Mevlânâ *Mesnevî*'sinde Hz. İsa'nın hikâyelerini anlatır. Bunu yaparken de Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında çatışmaya yol açan dogmatik meseleler değil, Hz. İsa'nın misyonunun ve müminin Allah ile olan ilişkisinin ona neler kazandırdığını ele alır. Dolayısıyla sûflerin bu yaklaşımı Hıristiyan kültüründen gelenler için önem arz etmektedir. İşte böyle bir kimse, İslâm'ın ve tasavvufun kendisinin aşına olduğu konulara yer vermesi karşısında tamamıyla yabancı bir yerde bulunmadığını hisseder. Hıristiyan dünyada, İslâm dünyasına karşı bir tepkisel yaklaşım olmasına karşılık, aynı batının Sûfîzme yaklaşımının çok daha ılımlı olmasının sebebi bu olsa gerektir.

2007 yılının Unesco tarafından bir kez daha Dünya Mevlânâ yılı ilan edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz. Bu bağlamda bu yılki Mevlânâ etkinliklerini yeterli buluyor musunuz?

Unesco Dünya Mevlânâ yılı etkinliği içinde yer almış olan Mahmut Erol Kılıç'ın belirttiğine göre bu iş, ülkemizdeki bazı gayretli insanların geliştirdikleri dosyayı Kültür Bakanlığı'na arzetmesi ve o zamanki (2004) kültür bakanının bunu kabul etmesi ile bu boyuta gelmiştir. Kaynağı hiç bir resmi kuruluş değildir. Bir grup Mevlânâ gönüllülerinin geliştirdiği bir projedir. Ancak kişisel başvuru yapılmadığı için, Kültür Bakanlığı'na verilen dosya Unesco'ya teklif edilir ve Unesco tarafından kabul edilir. Unesco sadece uygun görmüş, bunu insanlığa söylememiştir. Kültür bakanlığımız bile bu olaya sonradan dâhil olmuştur. Fikir ve gayret bazı gayretli insanlara aittir.

Herhalukârda Unesco'nun katkısıyla Mevlânâ ve düşüncelerini daha geniş katılımlarla dünyaya takdim etme adına önemli bir açılımın gerçekleştiği söylenebilir. Fakat şüphesiz bunun yeterli olduğunu söylemek zordur. Daha önce de söylediğim gibi, Mevlânâ bu teşebbüsten önce zaten bütün dünyada yükselen, satan ve sahiplenilen bir değerdi.

Biz bugün dünyaya eğer Mevlânâ'yı anlatmaya çalışıyorsak, önce kendimiz anlamak zorundayız. Amerika'da bir grup psikiyatrist, insan terapisinde acaba Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si ve diğer eserindeki pasajlar bu işte ne kadar faydalı olabilir diye çalışma gurupları oluşturup, ayda bir *Mesnevî* okuması yaptıkları söyleniyor. Oysa bizim ülkemizde *Mesnevî*'ye bu gözle bakabilen yok. Ebu'l-Hasen el-Büşencî'nin asırlar önce tasavvufun hakîkatiyle ilgili olarak söylediği "Bugün tasavvuf, hakîkati olmayan bir isimdir; daha önce, ismi olmayan bir hakikat idi" sözünü haklı çıkarır derecede Mevlana bizde, fikir ve düşünceleri ile değil sadece ismiyle var olan bir ikon haline gelmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Osmanlı döneminde olduğu gibi Mesnevîhâneler açılmadıkça, *Mes-*

nevî kıraatı ile beraber felsefesi yapılmadıkça, Mevlânâ'nın fikir ve düşüncelerine iştirak zordur. Bu açıdan yaklaştığımızda aslında Amerika'da ve dünyadaki Mevlânâ etkinliklerinin çok ciddi katkılar sağladığını söylemenin zor olduğunu düşünmüyorum. Fakat yine de Mevlana'yı tanıtıcı, mesajlarını aktarıcı konuşmaların, sûfî müzik dinletilerinin, sema gösterilerinin seyirlik kalmadığını bu vesilelerle bazılarının Mevlânâ ve felsefesini anlamaya giden bir yola girmelerine katkı sağladığını, kısa süreli de olsa Mevlânâ ile insanların tanışmasına katkı sağladığını düşündüğüm için bu etkinliği olumlu buluyorum.